

Никола Корбутовски

ФОТОГРАФИЈА ИЗ РУСИЈЕ

Недавно, први пут после очеве смрти, преврћући по ормарима и фијокама, тражећи некаква документа, готово сасвим случајно, међу многобројним хартијама и папирићима, наиђох на једну фотографију, коју дуго нисам видео. Била је то она стара фотографија, не много велика, сада већ на потамнелом папиру, са искиданим и заобљеним врховима, преломљена на неколико места, коју је отац из Саратова, из Русије, понео и на којој се налазила цела његова породица.

Поново загледах све те, из очевих прича, веома познате ликове: његову мајку, оца (старог Романа Савицког), затим сестру Дуњу и Николку. Позади, иза њих, видела се кућа са малим прозорима и дрвеним кровом, подигнута у стилу старих сеоских кућа, коју је отац често помињао у својим сећањима: „А овде, одмах иза куће и воћњака“, често је говорио, „пролази Волга. О, да знате како је Волга ту пенушава и велика“.

Док сам држао у рукама то необично парче меког картона, браонкасте боје, и мислио колико сам срећан што сам, ето, после толико година, поново наишао на нешто што је оцу било веома драго, што му је била једина успомена на детињство и на Русију, сетих се како ми је једном, док смо седели на Калемегдану — још сам дете био — показао исту фотографију, причајући ми детаљно о времену кад је настала. А настала је, по његовом сећању, у време Дуњиног рођендана, петог или шестог, у њиховом летњиковцу, поред Волге, неколико километара од Саратова, места очевог рођења.

Моме оцу је то била у сваком случају не само најдража фотографија, већ и једина из Русије. За мене, пак, то је била једна стара и помало необична породична фотографија и ништа више. Јер, осим старог Романа Савицког, мог деде, који је био у неком чудном ловачком одељу и седео заваљен у велику старинску фотелу, прекре-

тивши ногу преко ноге, ту је била и очева мајка, која је седела до њега, у отменој дугој хаљини, са великом дијадемом прикаченом на грудима. Са једне стране, поред њих, стајала је Дуња, која је личила на дечака, јер је била у морнарском оделу, а са друге, висок и стасит младић у сјајним и високим чизмама. Не, то није био мој отац. Отац је седео мајци у крилу, јер је још био дете, готово беба; кад је фотографија настала имао је највише две године. „А ко је ово“, питао сам оца и тада и више пута после тога, показујући прстом на младића у сјајним чизмама, који је стајао са стране, изнад Романа Савицког. Отац је увек одговарао кратко и са неким пригушеним уздахом: „То је наш момак Николка“, не додајући ништа више.

У ствари, кад год је отац пре или касније, причао нешто из Русије, о свом детињству, на пример, или школским данима, увек се враћао на ту фотографију. Узимао би је у руке, неко време гледао, не говорећи ништа, као да се присећао догађаја, а онда је почињао. Увек је некако од ње почињао сваку своју причу. Као да су све његове успомене биле везане за њу, као да су се налазиле у њој. Можда то и није било тако чудно, с обзиром да је та фотографија била његова једина успомена из Русије. Једини траг његовог порекла и његовог ранијег живота, јер од свих ствари које је понео из Русије, само је њу сачувао. Кад је пошао у рат, заправо, имао је и других ствари код себе, у џеповима и коферу, али, како ми је једном причао, пре него што је доспео у Цариград, заробили су га црвени. Тада су му они све одузели. Све ствари које је имао код себе. Ту слику, међутим, нису случајно пронашли, јер му је била у задњем џепу од панталона, и тако је остала сачувана. Само је њу имао кад је, са осталим војницима, дошао у Цариград и касније у Југославију.

Сећам се док сам дете био како је фотографија дуго година била у једној дивној плеханој кутији, у којој су се чувале и остале драгоцености. Знам да је отац често отварао ту кутију и гледао фотографију. Затим се једног дана са осталим фотографијама нашла у једној другој, изрезбареној кутији од дрвета, коју је мајка донела из Рибарске бање.

Најчешће и највише отац је говорио о сестри Дуњи и то увек са неком посебном нежношћу. Са њом се, у ствари, од чланова породице и једино опростио. Био је у школи, на часу, кад су у учионицу ушли војници. Казали су да је час завршен, да је почела револуција и поделили им пушке. Он је успео да дође до Дуње, чија је учионица била на другом спрату, тамо где су били старији разреди, и да јој преда књиге. Успео је још да јој каже да поздраве оца и мајку, јер он одлази у рат“. Рекао јој је да ће се касније јавити или да ће се чак можда и вратити, али не само што се није дуго јавио, него се никад више није

вратио у Саратов. Тада је имао само шеснаест година — тако ми је једном рекао...

И неких других детаља се сећам из свог детињства. Пре петнаестак година, на пример, кад сам још био дете, отац је пре подне, суботом, јер тог дана у недељи није имао часове (отац је иначе био професор математике), врло често одлазио у град и то или сам или са мном. Кад је излазио сам најчешће је одлазио у Руску цркву, која се налазила код Ташмајдана, иза цркве Св. Марка. Знао сам да тамо није одлазио зато што је био религиозан, већ да би се видео са својима, са Русима, да би поседео са њима у парку и попричао. Та црквица, са два мала кубета на врху, за оца и за све њих је била као нека светиња; као да је у неку руку била кутак њихове отаџбине. Уосталом, у њој су, и то ми је једном рекао отац, биле положене њихове ратне заставе, које су понели из Русије.

ПОРЕД
ОКТОБРА

Кад је излазио са мном, а обично смо то чинили недељом по подне, одлазили смо на Калемегдан. Он је седео а ја сам или бацао каменчиће или шетао околу, између клупа, посматрајући реку и људе поред ње. Отац је волео да шета са мном, особито у горњем делу парка, одакле се са терасе видео Дунав, као и бродићи и шлепови који су пловили по њему. Сатима је био у стању да ту стоји, наслоњен на ограду, и све то доле посматра. Понекад је ту остајао са мном и до заласка сунца. Стајао је или седео, дуго и замишљено, гледао и ћутао...

Више пута сам се питао, посматрајући га тако замишљеног, о чему је размишљао гледајући реку. Једном сам га то чак и питао а он је уздахнуо, помиловао ме по коси и рекао да га та река доле, својом ширином, веома подсећа на Волгу, коју је он као дете, баш као и ја сада, посматрао са једног прозора у летњиковцу. И тада, и касније у више наврата, причао ми је како је као дете стајао на обали и гледао бурлаке. Њихова га је, тиха и отегнута, једва чујна песма, веома узбуђивала. Док је причао о Волги очи су му непрекидно сјале и мењале боју. Причајући, стално је понављао: „Погледај... Велики је и леп Дунав, али Волга је нешто посебно. Тако је велика а тиха. Сећаш се оне слике код куће, на њој се Волга види позади... Како је ту, иза наше куће, велика...“.

Сећам се како се отац неколико година после рата, због те своје љубави, због те оданости, заносио да негде поред Дунава, у Чортановцима или Гроцкој, купи неки мали плац или кућицу. Причао је како би желео да набави и једног великог пса, којег би тамо чувао.

Пре неколико година, стара фотографија из Русије изненада се једног дана нашла на зиду. Неко, вероватно отац, ставио ју је у један угао великог рама, у коме је била застакљена велика очева и мајкина слика са венчања. У горњем делу тог масивног жутог рама, у један угао, била је увучена и та слика. Ко год је улазио у спа-

ваћу собу — у то време смо становали у малом стану од собе, кухиње и оставе — загледао би ту сличицу и одмах питао: „Ко је то?“ Отац би, ако би био присутан, прилазио слици и причао. Причао би о свима редом а о сестри Дуњи највише. Међутим, о Николки није никад ништа говорио. Нити га је помињао. Као да се он није налазио на слици. Кад је баш морао само је кратко додавао: „То је био наш момак Николка. Наш коњушар. Волео је много коње. За време револуције отишао је са црвенима...“

Једном ми је опширно причао о Дуњи кад је била још дете, сасвим мала. Причао ми је о некој њеној жутој хаљини са црвеним цветовима у којој се најчешће играла са њим. Док је причао, очи су му се непрекидно пуниле сузама. Сећам се да је стално понављао: „Дуњаша је била лепа и жива девојчица, увек насмејана“. А затим би настављао: „Много је волела да се игра са мном. Уживала је, на пример, да се сакрије иза куће и да ме зове. Ја сам онда полазио и тражио је а она се крила иза дебелих стабала... Или у високој трави. Међутим, највише је волела да игра као балерина. По читав сат је играла у великој соби, ширећи руке и вртећи се на једној нози“. Док сам држао слику у руци и гледао је, чинило ми се да Дуња и није била толико лепа колико је отац тврдио. Он је о њој могао заиста дуго да прича, износећи све интересантније детаље и појединости. Како су, рецимо, њих двоје тражили мраве иза куће, како је она брала дивље руже и носила их мајци, како су долазили до ограде и бацали откидано лишће у Волгу... Увек сам се чудило како је све то могао да запамти кад је у то време био још дете... О мајци је увек причао као о дивној, озбиљној особи, пуној достојанства и мајчинске љубави, која је своју највећу пажњу посвећивала мужу и деци, а о оцу, старом Роману Савицком, говорио је врло ретко, готово никад, мада, кад је то чинио, чинио је са великим поштовањем.

Мислим да отац ту фотографију никад није носио са собом, у цепу или у новчанику. Можда је једно време крио, крио од свих, плашећи се вероватно да се некуд не изгуби. Његов чудан однос према тој фотографији продужен је и касније, нарочито кад је оболео. Једно време, на пример, држао је испод јастука, узимајући је понекад у руке и гледајући је дуго. После је почео и ноћу да се буди и да је гледа. Чинило ми се већ тада да је био у неком бунулу.

Пре десетак година — већ сам био одрастао и завршавао гимназију — узео сам фотографију из оног великог рама и однео је код стаклоресца. Пре него што сам пошао узео сам хемијску оловку и, ни сам не знам зашто, на полеђини слике написао: фотографија из Русије. Кад сам дошао код стаклоресца замолио сам га, пре свега, да је добро чува, а затим да је лепо урами. Кад је кроз не-

колико дана била готова, донео сам је и окачио на зид. Отац, који се мало подигао из постеље, био је обрадован мојим гестом. Загледао се у слику, док је онако висила на зиду, ко зна по који пут, и тада је рекао нешто што је мене веома зачудило. Рекао је да је то једна од ретких фотографија на којој су сви на окупу. Цела породица. Његов отац, Роман Савицки, мајка, сестра Дуња, Николка и он, истина као беба. Чудно! Поменуо је и Николку, кога су „сви много волели“, јер је био као „члан породице“.

Једном другом приликом причао ми је да Николка није био као он, нежан и болешљив, већ напротив — снажан и јак младић. Веома много је волео коње и псе па је читаве сате проводио у коњушници и штенари у летњиковцу. Тимарио их је, купао, хранио и изводио у шетњу. Ништа му није било тешко. Толико је волео коње да је понекад читав дан проводио у коњушници и на крају ту и спавао. Често се дешавало да је данима остајао у летњиковцу, док су се остали враћали у Саратов. Био је још као дете изврстан јахач. Због свега тога стари Роман Савицки га је много волео. Кад је револуција почела, рекао ми је отац на крају, Николка је отишао са бољшевицима. Рекао ми је још да се истакао у борбама као храбар војник...

Мислим да отац није сазнао кад су његови родитељи умрли. О томе није желео много да прича. У најдужој преписци остао је са мајком. Она се некако 1920. године пребацила у Финску, код сестре, где је била велика породична дача. Оданде му је дуго писала, неколико година, све до 1929. када је вероватно умрла. Она му је једном написала у писму, додуше веома кратко, да је стари Роман Савицки умро 1919. од туге. За Дуњу, као и за њега, и за Николку, дуго није ништа знала. У другом писму му је јављала да је случајно сазнала Дуњину адресу и да се она налази код неких рођака на Кавказу. Писала му је, једно време, врло често. Била су то дуга и топла писма. Два или три пута му је писала и о Николки. Међутим, у писмима га није помињала по имену, већ га је звала „јахач из Саратова“. Једном му је отприлике и ово написала: „Сећате се оног нашег јахача, јахача из Саратова?... Замислите, направио је сјајну војничку каријеру. Постао је, чујем, командант једног одреда у Првој коњичкој армији Буђонија...“

А онда, пре пет или шест година, отац се нагло разболео. Нисам сасвим тачно знао од чега му је дошла та његова болест. Једино сам знао да је много пушио. У ствари, пушио је пожудно и у неком заносу — вероватно зато што га је нешто мучило. Више пута сам га посматрао а он пуши, ћути — просто гута цигарету за цигаретом. Из недеље у недељу све је мање причао. Ја сам одмах почео да му говорим да је потребно да се подвргне лекарском прегледу, да оде, ако треба и у болницу, на испитивање.

ПОВЕЉА

Зато сам и почео чешће да посећујем њега и мајку — скоро сваког трећег дана био сам код њих. И њему и њој све чешће сам говорио да поведу рачуна о здрављу, које код њих, због поодмаклих година, све више попушта.

Кад сам једном био тако, већ је почела и зима, учинило ми се да је отац почео нагло да слаби. Некако се смањило, скупио, а на лицу му се оцртавао израз патње. Говорио је, али кратко и безвољно. Тада сам сазнао од мајке да је имао неку рану на нози, коју је изгледа крио од свих, и која је била запуштена. Тако сам открио да је био озбиљно болестан, мада сам истовремено веровао да има наде да се извуче. Али убрзо после тога је изненада пао у постељу и више се није подигао из ње.

ПОРТАЛ
ОКТОБРА

Кад је легао у кревет као да га је захватила мала паника. Мало по мало и та паника је прешла у агонију. Јер, стално је лежао са погледом упртим у таваницу, не говорећи више ништа — само повремено јечећи и скрећући поглед ка зиду, на коме је била обешена фотографија. Учинило ми се да је сада у ту фотографију гледао као у икону. Фотографија је иначе и даље била у оном раму који је ставио стаклорезац, једино се мало потклобучила од влаге.

Једне вечери је отац рано заспао — тако ми се бар чинило — па скидох слику са зида и почех да је загледам. Гледао сам је прво у целини, као породичну фотографију, а онда у детаљима. Гледао сам редом, све оне који су били на њој — прво очеву мајку, па Романа Савицког, обријане главе, затим малу Дуњу, умиљату девојчицу која је држала свој шеширић у руци (ваљда да га ветар не би однео). Посматрао сам и оца... Међутим, поглед ми се најдуже задржао на високом младићу у рубашки и сјајним чизмама, на Николки. Не знам зашто, али се најједном запитах: откуд слуга, коњушар, на тој фотографији? Откуд, на истој слици са својим газдама?... И уз то, у сјајним чизмама?

После, кад вратих слику на зид, почео сам да мислим како би било добро да купим неки албум, где бих залепио све породичне фотографије, које су се заиста накупиле, и где би ова очева фотографија била на првој страни, као почетак свега. У једном тренутку помислих како ће ми та фотографија једном остати као једина успомена на оца, на његове претопле приче и његову породицу. У ствари, и на моје детињство...

Неколико недеља касније отац паде у кому. Мајка ми одмах јави и ја дођох. Од тада, седео сам непрекидно поред његове постеље, а он је само дубоко дисао, затворених очију, не дајући никакве друге знаке. Најједном, једног јутра, отац широко отвори очи и учини ми се да је погледом нешто тражио... Кад угледа слику на зиду, као да му се очи још више раширише. Откачих је и принесох његовом лицу. Он је загледа па се окрете ка мени и започе нешто да ми шапуће. Сагнух се ка његовим устима

и чух како је са великим напором изговорио: „Наш момак, слуга, Николка... Био је мој брат... Био је најбољи јахач... Мој брат...“ Кад изусти последњу реч, поново затвори очи и клону. То је било последње што је отац рекао.

Сутрадан позвах лекара који нам рече да се отац шлогирао. Отада је лежао безгласно, непомично, само повремено отварајући очи и гледајући ка таваници, не дајући више никакве знаке. Док сам тих вечери седео поред њега, размишљао сам, али не само о њему, већ о свима њима, о читавој једној генерацији Руса, која је пре неколико деценија остала без отаџбине и која, ево сада, све брже нестаје... Остају њихова деца, рођена овде, која немају готово ничег заједничког са њима. Ничег...

У једном тренутку мајка ми рече да слику можда треба скинути, јер га она вероватно узнемирава, али ја рекох да остане ту и да стоји на зиду, за сва времена.

Кад је отац умро, нисам био поред њега и би ми много жао због тога. Верујем да је и њему било тешко. Мајка ми рече да ме, пре него што је умро, непрекидно тражио, помињући сасвим разговетно моје име.

Сутрадан после очеве сахране, кад сам изненада донео одлуку да отпугујем, мајка је била више него изненађена. Ништа ми није рекла јер је схватила сву моју тугу. Неко време седео сам на ивици кревета и посматрао је како ме спрема на пут, како ми меси колаче, пегла кошуље и пакује ствари, а онда ми наједном нешто дође, па изненада уђох у собу, откачих ону слику са зида, мало је завих новинама које се ту нађоше и изађох...

Изађох из куће...

ПОВЕЉА
ОКТОБРА